

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Жулканич О.М., Лендел М.А.

Зовнішньоекономічні зв'язки є одним із важливих факторів економічного зростання, структурних зрушень та підвищення ефективності національного виробництва. Одночасно вони виступають і каталізатором диференціації країн, нерівномірності їхнього розвитку. Як складові зовнішньоекономічної політики вони передусім спрямовуються на зміцнення позицій країни у світовій економіці, у міжнародних економічних відносинах. Серед багатьох важливих напрямків зовнішньоекономічних зв'язків особливу актуальність набувають міжнародні економічні господарсько-торговельні відносини, у сферу яких входять обмін товарами, спеціалізація і кооперація виробництва, науково-технічне співробітництво, надання економічного і технічного сприяння, створення спільних підприємств та інші форми економічного співробітництва.

На сучасному етапі велике значення для України та її регіонів серед комплексу невідкладних завдань щодо забезпечення ефективного включення у світове господарство і міжнародне співробітництво першочергове значення має формування механізму зовнішньоекономічних зв'язків, тобто його теоретична розробка та практичне втілення в життя. При цьому йдеться про створення фактично нового механізму, який має регулювати взаємовідносини незалежної держави з навколишнім світом на принципово нових, ніж раніше, загаданих як самостійного суб'єкта міжнародних економічних відносин.

Розбудова держави неможлива без формування відкритої економіки, активного її включення в світові господарські структури. В свою чергу, реалізація такого підходу можлива лише при умові радикального реформування національного господарського механізму, сутність якого полягає в переході до ринкових систем управління. В спектрі зовнішньоекономічних відносин - це відмова від державної монополії на зовнішньоекономічні зв'язки. Зрозуміло, що мова йде не про проголошення принципу, а про формування діючого механізму реалізації концептуального підходу. При цьому проведення реформи як у внутрішній економіці, так і в зовнішньоекономічній діяльності повинно здійснюватися одночасно і паралельно, оскільки ці процеси взаємозалежні і взаємообумовлені.

У контексті проблеми, що розглядається, відмітимо позицію науковців, яку підтримують і автори, про неефективність замкнених економічних систем, що притаманним було в

минулому для України у складі колишнього СРСР. Навпаки, країни, які розвиваються в умовах світового поділу праці, домагаються значно більших економічних успіхів, ніж ті, що живуть в умовах економічної автаркії.

Даний висновок є актуальним для сьогоденного етапу розвитку вітчизняної економіки і підтверджує необхідність розширення зовнішньоекономічних зв'язків на засадах структурної перебудови народногосподарського комплексу, до концептуальних орієнтирів яких слід віднести такі:

- усунення диспропорцій у матеріальному виробництві, які охоплюють найбільш суттєві підвалини економіки країни, безпосередньо впливають на хід стабілізації виробництва та формування збалансованого національного ринку;

- забезпечення економічної незалежності, підвищення конкурентоспроможності власного виробництва, створення передумов щодо входження України до системи світових господарських зв'язків як рівноправного партнера;

- усунення науково-технічного відставання тих галузей матеріального виробництва, які мають ресурсоємний та переважно витратний характер виробництва і в минулому були зорієнтовані на дешеві ресурси колишнього СРСР, що значно знижує конкурентоспроможність українських товарів на світовому ринку;

- нарощування експорту та імпорту, поліпшення умов зовнішньої торгівлі, зменшення дефіциту поточного рахунку;

- послаблення деструктивного впливу диспропорцій вторинної хвилі, які викликані скороченням виробництва, інфляцією, порушенням міждержавних і міжгалузевих зв'язків, втратою керованості економікою [1, 34].

Для розвитку зовнішньоекономічних відносин та інтеграції України у світогосподарські зв'язки склалися необхідні політико-правові, економічні та інфраструктурні передумови. Серед політико-правових передумов виділено і політичне визнання України, забезпечення територіальної цілісності і створення адекватної системи національної безпеки, будівництво демократичної держави, безумовне виконання міжнародних зобов'язань, перегляд існуючої практики політичних зв'язків з державами колишнього СРСР, пряма участь в регіональних і глобальних політичних процесах, формування відповідного законодавства щодо зовнішньоекономічної діяльності і вироблення ефективних механізмів та інструментарію його виконання.

Жулканич Олександр Михайлович – старший викладач Закарпатського Інституту ім. А.Волошина Міжрегіональної академії управління персоналом.

Лендел Михайло Андрійович – доктор економічних наук, професор кафедри економіки, менеджменту та маркетингу УжНУ.

Стосовно економічних передумов важливого значення набуває оцінка економічного та експортного потенціалу, напрямів структурної перебудови та вироблення експортно-імпоротної стратегії і адекватного механізму регулювання зовнішньо-економічної діяльності. В межах інфраструктурних передумов набуває важливості розвиток транспортних комунікацій (морських, наземних, повітряних та сучасних інформаційно-комунікаційних систем з їх включенням у міжнародні системи).

Для ефективного включення України у світогосподарські зв'язки важливу роль відіграють зовнішньоекономічні і внутрішньоекономічні фактори. Зовнішньоекономічні фактори передусім стосуються реалізації потенціалу зовнішньоекономічних зв'язків, який передбачає формування раціональної товарної і географічної структури та пріоритетний розвиток інфраструктури таких зовнішньоекономічних зв'язків, а також формування сучасного механізму зовнішньоекономічної діяльності.

Внутрішньоекономічні фактори безпосередньо пов'язані з розвитком ринкових відносин і структур створення сприятливого середовища для підприємництва та іноземного інвестування, а також із структурною перебудовою національної економіки.

Виходячи із вищевикладених концептуальних основ розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, які стосуються як України, так і її регіонів, відповідно вимагають розроблення основні напрями та пріоритети структурної перебудови таких зв'язків. До пріоритетних напрямів розвитку зовнішньоекономічних зв'язків віднесено такі:

- розробка методик та постійне дослідження кон'юнктури зовнішнього ринку, тенденції розвитку, динаміки потреб з основної номенклатури продукції, руху світових цін, механізму кредитних і інших фінансових операцій;

- розвиток таких форм міжнародної економічної взаємодії, як лізинг, контракт на виконання будівельно-монтажних робіт в зарубіжних країнах, а також широке впровадження контрактної системи постачання робочої сили і груп спеціалістів для господарських і науково-технічних об'єктів за кордоном;

- лібералізація зовнішньоекономічної діяльності, включаючи заміщення адміністративних обмежень на експорт та імпорт заходами тарифного регулювання та іншими важелями економічного характеру (податковими, кредитними, страховими);

- стимулювання конкуренції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, включаючи іноземних учасників, з метою підвищення ефективності цієї діяльності, розвитку експортного потенціалу, якості продукції послуг на українському ринку;

- пошук вільних ринків збуту товарів та розвиток торгівлі з усіма країнами світу на рівноправній, недискримінаційній основі з

застосуванням, як правило, режиму найбільшого сприяння;

- поступове створення відкритої національної економіки, інтегрованої у світове господарство з урахуванням національних інтересів України;

- створення умов для ліквідації монопольної залежності України від імпорتنних енергоносіїв та дефіцитних ресурсів сировини;

- стабілізація економічних зв'язків, недопущення частоті зміни законодавчих і директивних актів, які регламентують зовнішньоторговельні зв'язки та створення привабливого економічного іміджу України як надійного партнера;

- розвиток туристичних послуг, народних промислів, спортивних та культурно-освітніх зв'язків [1, 72].

Викладені вище концептуальні основи розвитку зовнішньоекономічних зв'язків притаманні для регіонів України. І хоча структура зовнішньоекономічних зв'язків як на державному, так і на регіональних рівнях України характеризується розгалуженістю, але все-таки зовнішня торгівля залишається їхньою основною формою. До інших форм відносяться спеціалізація і кооперація виробництва, науково-технічне співробітництво, надання економічного технічного сприяння, створення спільних підприємств, а також фрахтування, міграція робочої сили, участь в економічних спілках та деякі інші.

У контексті розглядуваних концептуальних основ розвитку зовнішньоекономічних зв'язків відмітимо, що питома вага України у світовій економіці досить помітна, оскільки за економічним потенціалом вона входить до першої шістки країн Європи. Значна частка економічного потенціалу України зосереджена в Карпатському регіоні (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька області). Зокрема у 1990 році регіон давав 32,7% товарної продукції лісової, деревообробної та целюлозно-паперової промисловості України, 13% - продукції хімічної та нафтохімічної промисловості, 10% машинобудування, металообробки, промисловості будівельних матеріалів, легкої і харчової промисловості. Регіон забезпечував весь обсяг в Україні видобутку самородної сірки та сировини для полівінілхлоридних смол, техніки для обробки рослин отрутохімікатами, майже всі українські автобуси, автонавантажувачі та калійні добрива, 39% кольорових телевізорів, 75% автомобільних кранів, третину паперу, четверту частину картону, половину вироблених в країні нетканних матеріалів тощо.

Об'єктивно це б мало визначити істотну роль нашої країни у міжнародному територіальному поділі праці, проте частка України та її Карпатського регіону у світовій торгівлі надто низька. Підкреслимо, що частка експорту продукції в національному доході України в 4 рази менша за середньосвітовий

показник, що відбиває слабку роль експортно-імпоротної діяльності в підвищенні ефективності суспільного виробництва.

Не відмічено позитивних зрушень, за останні роки, в структурі експорту. Вона, як і раніше, має сировинну спрямованість. У товарній структурі експортних поставок як України в цілому, так і її регіонів переважають сировинні матеріали і товари народного споживання (близько 90% по країні). Така структура експорту зумовлена насамперед деформованою структурою економіки. Тому, керуючись довгостроковою метою України зайняти свою нішу у міжнародному поділі праці і враховуючи сьгоднішні реальні можливості, кожному регіону доцільно в короткі строки визначити декілька пріоритетних напрямів промислового і сільськогосподарського виробництва та у сфері послуг, за якими можна здійснити прорив у світову економіку. Саме такі види виробництва та послуг складуть базу експортноорієнтованого сектора економіки. Їх розвиток на базі сучасних технологій повинен забезпечуватися загальнодержавними програмами, фінансування має здійснюватися переважно за рахунок бюджету, а також валютних ресурсів.

Неоднозначне положення України у міжнародному територіальному поділі праці пояснюється впливом низки передумов, насамперед природних, демографічних, історико-економічних, геополітичних. Їх дія специфічно проявляється на регіональному рівні.

Охарактеризуємо першу з перерахованих передумов - природні передумови. Щодо України, то на відміну від найбільших країн світу (Росія, США, Китай, Канада) вона не забезпечує себе повністю мінеральними ресурсами. Проте її значний природно-ресурсний потенціал вигідно виділяє Україну щодо деяких економічно розвинутих країн (Японія, Італія).

На фоні природних передумов виділяються агрокліматичні умови, які сприяли перетворенню України на провідного сільськогосподарського товаровиробника світу, особливо його зерновиробництво, буряківництво, скотарство. Ці умови створюються унікальними чорноземними ґрунтами, достатньою кількістю тепла, помірною вологістю, переважно рівнинним характером території. Тому зерно, цукор, соняшникову олію, тваринницьку продукцію слід відносити до стратегічно важливих товарів, які у найближчі роки матимуть сталі ринки збуту в країнах СНД.

Особливістю розвитку сільського господарства Карпатського регіону є низька землезабезпеченість. При цьому регіон, на який припадає 6,4% площі сільськогосподарських угідь держави та 5,3% ріллі, виробляє 10% продукції сільського господарства України. Разом з тим, агропромисловий комплекс не забезпечує потреб населення регіону в продуктах харчування, порівняно з 1990 роком тут значно знизилось виробництво усіх видів продовольства. До того ж собівартість окремих видів сільськогосподарської

продукції в областях регіону значно вища, ніж в центральних та південних областях України. В зв'язку з цим та іншими особливостями сільського господарства регіону, експортні можливості сільськогосподарської продукції обмежені, хоча регіон може конкурувати за рахунок виробництва екологічно чистої продукції.

На фоні рекреаційного потенціалу України виділяється гірськоландшафтний комплекс регіону Карпат з водопроявами лікувальних мінеральних вод, лікувальних грязей, озокериту. Ці ресурси у поєднанні з лісовими та сприятливими кліматичними умовами є природною базою розвитку санаторно-курортної сфери. Маючи потужний потенціал для розвитку різних видів туризму, Карпати не мають альтернативи в Україні щодо розвитку гірськолижного спорту на рівні світових стандартів. Не менш важливо і те, що вигідний геополітичний фактор дає змогу посилити процеси не тільки розвитку зовнішньоекономічних зв'язків стосовно рекреаційної системи регіону, але активізувати інтеграцію її в європейський рекреаційний простір.

Україна має чималі ресурси корисних копалин, окремі з яких мають світове значення: залізні та марганцеві руди, кухонна сіль, кам'яне вугілля. Значні поклади останніх двох видів корисних копалин зосереджені в Карпатському регіоні. Проте деяких важливих ресурсів в Україні обмаль. Серед них: нафта, газ, руди кольорових металів, деревина. В той же час Карпатський регіон України багатий на полімінеральні руди, природну сірку, поклади целюліту, вапняку, кухонну сіль тощо. Як сприятливу слід характеризувати сировинну базу нерудних матеріалів регіону, залежі яких спроможні забезпечити як національні потреби, так і експортні можливості.

На території регіону розвідані досить потужні родовища високоякісних декоративно-облицювальних матеріалів. Існує можливість для їх взаємовигідної довгострокової розробки спільно з іншими країнами.

Зовнішньоекономічні зв'язки регіону, в тому числі і Закарпатської області, доцільно нарощувати за рахунок експортного потенціалу: від переробки мінерально-сировинних ресурсів на основі сучасних технологій, нових форм господарювання з обов'язковим збереженням та посиленням високого наукового виробничо-технологічного та екологічно чистого рівня продукції, що виробляється, при умові максимальної адаптації можливостей виробництва до вимог внутрішнього та зовнішнього ринків, до вимог структурної перебудови економіки регіону.

Гасло "Товари Карпатського регіону України - це екологічно чисті товари" – могло б стати магістральним напрямом розвитку виробництва на національному та міжнародному ринках. Підтримуючи позицію науковців д.е.н. Мікловди В.П. та д.е.н. Пітюлича М.І., що вітчизняні товари і зокрема регіону Карпат України, особливо продовольчої групи та лісового комплексу, значно перевищують за споживними властивостями зарубіжні аналоги, можна

стверджувати, що вони будуть завойовувати все більший попит на зарубіжних ринках. Реальна можливість збільшити виробництво екологічно чистої продукції виділяє як регіон, так Закарпатську область з поміж інших регіонів країни і багатьох держав Центральної і Західної Європи [3, 14-15].

Суттєво розширює можливості збільшення виробництва екологічно чистої продукції та нарощування експорту наявність значних залежів не деревних (побічних) харчових продуктів лісу. Як уже відмічалось, площа сільськогосподарських угідь і ріллі в розрахунку на одного жителя в групі областей регіону і, зокрема, в Закарпатті найнижча в Україні, а щодо наявності лісів та інших лісовкритих площ, навпаки, найвища і склала:

- в Україні 0,2 га на одного жителя, в тому числі по групі областей Карпатського регіону – 0,36 га;

- на Закарпатті цей показник сягає 0,56 га, а питома вага лісів та інших лісовкритих площ до загальної площі земель склала 57% (по Україні – 17,9%, по регіону Карпат – 41,1%).

Дослідження, проведене науковцями Закарпаття, засвідчило [4, 224], що на території держлісфонду і природно-заповідного фонду, підпорядкованих управлінню лісового господарства та державному управлінню екологічної безпеки в Закарпатській області, зосереджені значні ресурси харчової продукції недеревного рослинного походження. Зокрема, площа рентонесучих лісових угідь з їстівними грибами складає 28,8 тис. га, а їх експлуатаційний запас – 2,1 тис. тонн, з них: 10,6 тис. га і 330 тонн - білі гриби; 2,1 тис. га і 148 тонн - підосичники і підберезники, решта - інші види грибів. Значні площі рентонесучих лісових угідь на території області зосереджені і з найбільш розповсюдженими видами ягід. Зокрема, загальна їх площа складає 22,2 тис. га з експлуатаційним запасом у середньоврожайні роки понад 3 тис. тонн, з них 61,8% площ ожинників, 29,4% - малинників, 8,8% - чорниць [4, 227].

Лісовий комплекс Закарпаття має значну сировинну базу для переробної і харчової промисловості як для потреб внутрішнього, так і зовнішнього ринків. Проте на внутрішньому ринку практично відсутні вітчизняні екологічно чисті березові, шипшинові та інші ягідні і плодові натуральні соки та напої, вироби з грибів, фруктові та овочеві порошки з вичавок та нестандартної сировини для кулінарних кондитерських виробів. Більше того, лісові і ягідні ресурси Карпатського регіону України, а також гриби, вивозяться в зарубіжні країни, нерідко імпортуються в Україну в переробленому вигляді.

Отже, лісовий комплекс регіону має значний експортний потенціал і є важливим інвестиційним ресурсом. Лісові ресурси цього

комплексу повинні використовуватись на умовах введення рентних платежів, тобто формування реального цінового механізму лісокористування. Через паритет цін, норму прибутку, податкові платежі, стане можливим ув'язати обсяги заготівлі лісу, продукції побічного користування з обсягами виробництва готової продукції. В цьому питанні автори погоджуються з думкою науковців, що за допомогою економічних важелів буде сформоване економічне середовище, в якому торгувати лісом, напівфабрикатами, чорновими заготовками, продукцією побічного користування лісу в свіжому вигляді було б не вигідним, а норми лісокористувань приводяться у відповідність до міжнародно визнаних.

У зв'язку з фінансовою кризою підприємств даного комплексу важливим завданням є ранжування підприємств та підприємницьких структур на предмет ліквідності, можливостей повернення боргів, збільшення прибутковості інвестицій на дві групи [3, 28]:

- першу групу з них складають підприємства, що володіють високою ліквідністю, реальними можливостями повернення боргів, нарощень виробництва конкурентоспроможної продукції. Вони повинні мати статус пріоритетного фінансування;

- другу групу складають підприємницькі структури, які мають гарантований збут продукції та реальні можливості нарощення експортного потенціалу. Цим підприємствам слід створити сприятливий інвестиційний клімат за рахунок системи державного гарантування ефективних проектів, нарощення потенціалу активів, створення механізму гарантування на основі позабюджетних джерел, гарантійно-іпотечних фондів. Така селекційна фінансова підтримка найбільш перспективних виробників по суті, єдиний вагомий інструмент прямого державного впливу на інвестиційні процеси в цій галузі.

Вищеперераховані комплекси Карпатського регіону висвітлюють перспективу тенденції до інтенсифікації зовнішньо-економічних зв'язків щодо обміну як товарами, так і послугами в процесі їх участі в динаміці поглиблення міжнародного поділу праці. Такий поділ праці, як об'єктивне явище господарського життя суспільства, спричиняється дією сучасних економічних законів, насамперед закону економії часу. Можливість зменшення виробничих витрат за рахунок одержання продуктів праці з інших країн є одним з найважливіших факторів розвитку продуктивних сил.

Отже, розвиток зовнішньоекономічних зв'язків через розподіл праці являє собою спеціалізацію окремих країн та регіонів на виробництво окремих видів продукції для

задоволення потреб світового ринку. Фактично це зводиться до зосередження у даній країні, з врахуванням її внутрірегіональних особливостей, більшої кількості даного виду праці у загальній структурі її витрат порівняно з іншими державами. В умовах Карпатського регіону України це стосується галузей лісового комплексу, а в рослинницькій галузі, агропромислового комплексу Закарпаття (низинної зони) - вирощування ранніх сортів овочів, фруктів, ягід та виробництво продуктів їх переробки. Грунтуючись на природних або суто економічних передумовах, така профілізація країни та її регіонів пов'язана з нижчими порівняно зі світовими показниками витратами на даний вид продукції. Зовнішньо ця спеціалізація виявляється у підвищенні частки такої продукції в експорті, який завдяки різниці у національних та інтернаціональних витратах дозволяє забезпечити значний вигреш у валюті для імпорту товарів, власне виробництво яких має відносно низьку ефективність.

Зовнішньоекономічні зв'язки привели до виникнення міждержавних та світового ринків, подібно до того як всередині кожної країни - до ствердження національного ринку. Дедалі глибше й стабільніше спеціалізація окремих держав та її регіонів на виробництві окремих видів продукції, обсяг виробництва яких перевищував власні потреби, стала основою перетворень збуту надлишку цієї продукції іншим країнам, сформувалась у постійний напрям господарської діяльності. Базуючись на національному відтворенні, яке за своїми параметрами переросло можливості національного ринку, спеціалізація об'єктивно вимагає розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Відмітимо, що остаточна перемога товарно-грошових відносин у капіталістичних державах відбулася лише після утворення світового ринку. В постсоціалістичних державах, в тому числі в Україні, навіть в умовах переходу до ринкової економіки та розширення зовнішньоекономічних зв'язків, швидко долаються національні межі щодо експортно-імпоротної діяльності, яка виступає могутнім фактором ствердження ринкової моделі господарювання та розширення зовнішньоекономічної діяльності.

Виходячи з вищевикладених концептуальних основ зовнішньоекономічних зв'язків, підкреслимо, що для України та її регіонів актуальність набувають всі багатогранні форми міжнародного економічного співробітництва та інтеграції в систему світогосподарських зв'язків.

У новій стратегії особливої уваги набуває питання кінцевої орієнтації політики економічного зростання України, для чого необхідно реалізувати об'єктивні передумови формування широкого внутрішнього ринку, оскільки суто зовнішня спрямованість розвитку є

безперспективною. У цьому виявляється одна з конкретних переваг нашої країни. В даному випадку йдеться по суті про реалізацію комбінованої моделі, яка повинна мати як внутрішню, так і зовнішню спрямованість. У контексті такої стратегії Україна зможе претендувати на належне місце в Європі та світі лише у справі спроможності опанувати найбільш складний інноваційний шлях розвитку, підвалини якого мають бути реалізовані в процесі структурної перебудови економіки. Тому, реалізація завдань структурної та промислово-інноваційної політики має вирішуватись в органічній єдності. В іншому випадку змінити сировинний вектор розвитку економічних процесів та зовнішньоторговельних зв'язків буде неможливо.

Основна мета стратегії промислово-інноваційної політики забезпечення модернізації та структурної перебудови виробничого потенціалу, ефективного освоєння науково-технічних розробок, утвердження на цій основі України як високотехнологічної держави. Пріоритет у цій політиці, на нашу думку, слід віддати підтриманню високих темпів розвитку машинобудування і металообробки, що створює матеріально-технічну основу переоснащення виробництв, впровадження нових більш ефективних і екологічно безпечних технологій, підвищення якості технологічного рівня продуктів і матеріалів, що виробляються, освоєнню нових прогресивних їх видів, які були б конкурентоспроможними на зовнішньому ринку і замінювали імпортні матеріали.

В умовах обмеженості інвестиційних ресурсів перспективи реалізації завдань активної структурної перебудови та інноваційного розвитку можливі лише шляхом опанувань нової моделі селективної державної політики, яка передбачає застосування по відношенню до високотехнічних виробників програмно-цільових методів управління, що підтверджує досвід Західної Європи Японії. Синтезуючим завданням промислово-інноваційної політики є створення в державі необхідної системи енергозабезпечення.

За експертними оцінками вітчизняних науковців для швидкої переструктуризації економіки України потрібно щорічно інвестувати близько 100 млрд. доларів, яких ніхто давати не збирається. Суми кредитів навіть у 2-3 млрд. доларів майже не відчутні. Більше того, вплив українських капіталів за кордон перевищує їх надходження, тобто Україна, як це не парадоксально, виступає поки що інвестиційним донором економічно розвинутих країн. В перехідній моделі доводиться розраховувати в основному на внутрішні нагромадження [2, 37].

В контексті стратегії структурної та промислово-інноваційної політики особливої ваги набуває питання поглиблення зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення інтеграції української економіки в структуру світового економічного простору, міжнародного поділу праці. Тому, на нашу думку, зовнішньоекономічна діяльність України має залишатись багатовекторною через стимулювання поглиблення економічних зв'язків як з Російською Федерацією, так і країнами СНД, а також посилення західноєвропейської орієнтації.

Нові можливості у розвитку зовнішньоекономічних зв'язків надає підписання Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією, прийняття Програми економічного співробітництва на 1998-2007 рр., у відповідності до якої передбачається, що товарообіг між країнами зросте за цей період у 2,5 рази. Стимулюватиметься поглиблення економічних зв'язків з іншими країнами СНД, зокрема співробітництво у науково-технічній сфері, утвердження механізмів вільної торгівлі.

Посилення західної орієнтації у зовнішньоекономічних зв'язках важливо для інноваційного розвитку, приєднання до системи ГАТТ/СОТ, що сприятиме розширенню експортного потенціалу вітчизняних підприємств та залученню іноземних інвестицій. Входження України в сучасний цивілізований процес можливе лише на базі відкритості економіки.

В системі зовнішньоекономічних зв'язків важлива роль відводиться спільному підприємству як довгостроковим формі співробітництва, яка зв'язує партнерів у майні, управлінні, розподілі доходів і ризиків. Переваги спільних підприємств серед інших форм зовнішньоекономічної діяльності проявляються в наступному:

- довготривалість угод;
- комплексність співробітництва;
- обов'язкова відповідальність партнерів за ефективність діяльності;
- часто спільне підприємство є єдиною або найбільш заохочуваною формою проникнення підприємницького капіталу в іншу країну;
- зменшення ступенів ризиків, особливо політичних.

Для становлення і розвитку спільних підприємств повинні бути створені відповідні політично-правові, економічні, соціально-психологічні та інфраструктурні передумови. Такі передумови необхідно створити для

спільного підприємництва в Україні, оскільки воно є однією з найвищих форм міжнародних економічних відносин, що характеризується не лише кооперацією, а й об'єднанням і спільним використанням ресурсів, власності на засоби виробництва. За допомогою цих підприємств вирішується ряд проблем економічного розвитку, насамперед залучення зарубіжних інвестицій, впровадження нових технологічних процесів, сучасних методів управління виробництвом. Перебудова зовнішньоекономічних зв'язків знаходить свій вираз у створенні і функціонуванні спільних з іноземним капіталом підприємств закріпленні цього процесу у відповідному законодавстві.

Необхідно врахувати й те, що порівняльні переваги, які формуються на основі міжнародного обміну товарами, а також капітальними послугами, стосуються економічних відносин не тільки між окремими країнами, але вони притаманні і регіонам окремих держав у зовнішньоекономічній діяльності. Вони зберігають своє значення і щодо відносин між окремими товаровиробниками (фірмами, в тому числі і спільними підприємствами) суб'єктами зовнішньоекономічних зв'язків. Для національних підприємств використовувати свої переваги над іноземними конкурентами вигідніше на внутрішньому ніж на зовнішньому ринку, до того ж витрати на розміщення виробництва в країні походження відносно менші порівняно з виробничими витратами за кордоном. Беручи участь у міжнародному обміні суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності намагатимуться розширювати виробництво, щоб зберегти місце свого базування в межах національної держави. Звідси одержує додатковий імпульс загальна тенденція подальшого поглиблення співробітництва.

Отже, на основі реалізації порівняльних переваг у витратах виробництва не тільки кожна країна та її регіони, а також окремі індивідуальні суб'єкти зовнішньоекономічних зв'язків мають об'єктивні можливості ефективного участі в міжнародному поділі праці та розвитку відповідної спеціалізації виробництва. Так створюються матеріальні передумови вирівнювання умов виробництва, подолання нерівномірності економічного розвитку.

Авторами розроблена Концептуальна схема зовнішньоекономічної діяльності перспектив регіональної економічної інтеграції прикордонних територій України на сучасному етапі розвитку економіки країни.

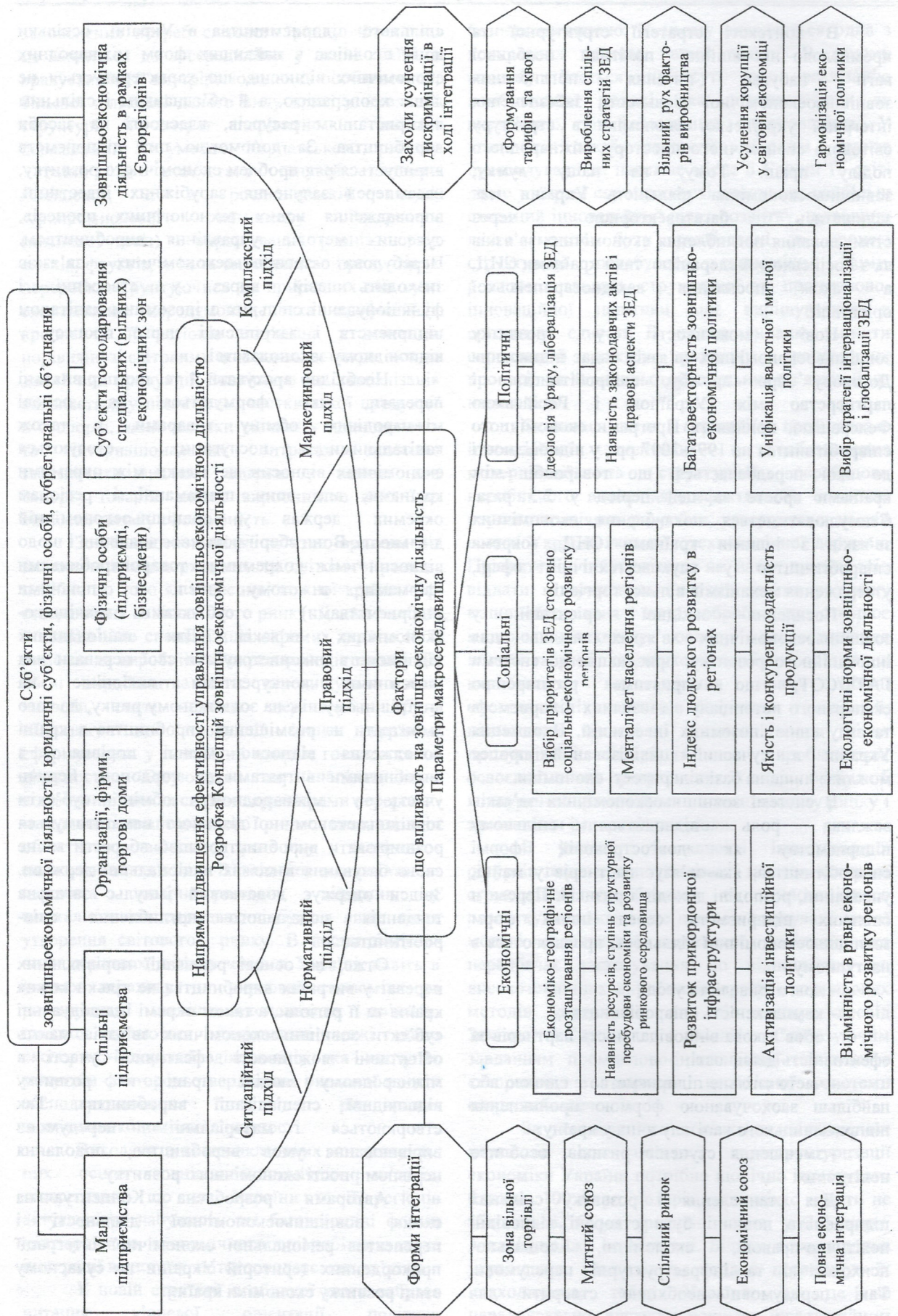

Рис. Концептуальна модель зовнішньоекономічної діяльності та перспективи регіональної економічної інтеграції.

На схемі визначено напрями підвищення ефективності управління зовнішньоекономічною діяльністю, параметри макросередовища та фактори, що впливають на активізацію зовнішньоекономічних відносин регіону.

Практика міжрегіонального між-державного співробітництва прикордонних територій підтвердила необхідність розробки і реалізації двосторонніх Концепцій зовнішньоекономічної діяльності, які базуються на використанні комплексного, ситуаційного, нормативного, маркетингового та правового підходів. Мова йде про поглиблений аналіз конкретної ситуації зовнішньоекономічної діяльності регіону, і на основі маркетингових розробок, з використанням нормативів такої діяльності, забезпечення комплексного підходу до активізації зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів господарювання прикордонних територій суміжних країн.

На особливу увагу і аналіз заслуговують фактори впливу на процеси зовнішньоекономічної діяльності, які характеризують параметри макросередовища економічні, соціальні, політичні.

Серед економічних факторів вигідне геополітичне і гео економічне розташування регіонів. Завдяки йому Україна володіє значними потенційними можливостями розвитку зовнішньоекономічної діяльності та міжнародного регіонального співробітництва, зокрема з близькими сусідами Росією, Білоруссю, Молдовою, Словаччиною, Румунією, Угорщиною, Польщею, Болгарією, Туреччиною та Грузією.

Для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності актуальними є питання наявності ресурсів, ступінь структурної перебудови економіки та розвитку ринкового середовища, інвестиційна політика в регіонах. Особливе місце в цьому процесі займає ступінь розвитку прикордонної інфраструктури.

Для прикордонних регіонів характерними є питання вибору пріоритетних напрямів зовнішньоекономічної діяльності, які б забезпечили відповідний соціально-економічний

розвиток регіонів. Соціальна спрямованість такої діяльності передбачає використання менталітету населення, підвищення рівня людського розвитку, забезпечення екологічних норм транскордонного співробітництва.

Особливий вплив на активізацію зовнішньоекономічних зв'язків мають політичні фактори. Зокрема, це стосується ідеології Уряду та наявності законодавчих та правових актів щодо зовнішньоекономічної діяльності. Саме на основі політичних факторів здійснюється процес інтернаціоналізації господарювання і, зокрема, поступова трансформація національних, регіонально-господарських комплексів у просторовий інтернаціональний комплекс. Останнє стосується входження України, через інтеграцію регіонів, у економічні структури як країн СНД, так і ЄС. Економічна регіональна інтеграція, з врахуванням політично-правових засад, може поступово трансформуватися через випробувані на даний час форми інтеграції: зони вільної торгівлі, митні союзи, спільний ринок, економічні союзи і, насамкінець, через повну економічну інтеграцію. При чому, цей логічний процес активізації зовнішньоекономічної діяльності завершується подоланням будь-яких проявів дискримінації партнерів і завершується гармонізацією економічної політики суміжних прикордонних країн.

Таким чином, реалізація складових концептуальної моделі зовнішньоекономічної діяльності і перспектив регіональної економічної інтеграції сформує становлення суттєво нової партнерської зовнішньоекономічної політики і на певному етапі, при нормативній взаємодії територіально-господарських структур сусідніх держав, забезпечить зростання соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів і країн в цілому.

Реалізація викладених концептуальних основ розвитку зовнішньоекономічних зв'язків актуальна і для прикордонних регіонів України. Вони залежатимуть від проведення радикальної реформи зовнішньоекономічної діяльності та структурної перебудови економіки.

Література:

1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения: Учебное пособие.-Москва: ИВЦ «Маркетинг»,1996.-186с.
2. Лукинов І. Наукова модель економіки перехідного періоду/ Матеріали Всеукраїнської наради економістів "Економіка України та шляхи її подальшого реформування". – Київ: Генеза,1995.-324с.
3. Мікловда В.П., Пітюлич М.І. Область еколого-економічного розвитку (до постановки питання про формування концепції соціально-економічного розвитку Закарпатської області)/Наук. Видання.-Ужгород,1999.-66с.
4. Сучасний стан, напрями відновлення та перспективи розвитку харчової і переробної промисловості Закарпаття/ Матеріали регіональної науково-практичної конференції.-Ужгород,1998.-316с.